

Sona Səfərova³³**İNGİLİS DİLİNİN HƏRBI MÜƏSİSSƏLƏRDƏ TƏDRİSİNİN ÇƏTİNLİKLƏRİ**

Bu gün Azərbaycan Ordusunda ingilis dilinin əhəmiyyəti həlledici, təcili və əsas məsələdir. Hərbi ingilis dilinin öyrədilməsi Azərbaycan Silahlı Qüvvələrinin Milli Müdafiə Universitetinin Hərbi İdarəetmə İnstitutunda və Hərbi İnstitutunda əsas prioritet kimi müəyyən edilib. 18 oktyabr 1991-ci ildə, SSRİ dağılandan sonra, global səviyyədə danışılan dil kimi ingilis dilinə maraq yarandı, onun bir hissəsi də hərbi əməkdaşlıq çərçivəsində ingilis dili idi. Azərbaycanla NATO arasındakı əlaqələr 1992-ci ildə Azərbaycanın yeni yaradılan Şimali Atlantika Əməkdaşlıq Şurasına daxil olması ilə başladı. NATO ilə Azərbaycan arasında əhəmiyyətli tərəfdaşlıq 1994-cü ilə təsadüf edir. Azərbaycan Prezidentinin 21 noyabr tarixli fərmanı ilə 1997-ci ildə NATO-da diplomatik nümayəndəlik təsis edildi və bunlada Azərbaycan Ordusu bütün dünya üzrə beynəlxalq tərəfdaşları ilə, xüsusən Şimali Atlantika Müqaviləsi Təşkilatı (NATO) ilə yeni missiyalar və strategiyaların yaranması Azərbaycanın hərbi strukturunu və məqsədlərini yenidən nəzərdən keçirmək demək idi ki, bunların arasında hərbi ingilis dili mühüm rol oynayırdı. İlk NATO dili kimi ingilis dilinin mənimsənilməsi Azərbaycan Silahlı Qüvvələrində əsas prioritetlərdən birinə çevrildi. Peşəkar və akademik inkişafını artırmaq niyyətində olan və Azərbaycan Ordusunda karyera yolunu davam etdirmək istəyən peşəkar zabit üçün ingilis dilində effektiv danışmaq çox vacibdir. Beynəlxalq təşkilatlarda, sülhməramlı əməliyyatlarda iştirak edən və xaricdə müxtəlif təlimlərdə iştirak edən hərbiçilər üçün ingilis dilini bilmək vacibdir. Ona görə də zabitlərin ehtiyaclarına uyğun olaraq hərbi ingilis dilində kommunikativ kursların təşkili olduqca zəruridir. Yalnız belə kurslar vasitəsilə hərbi qulluqçular üzərinə düşən vəzifələri uğurla yerinə yetirə və ölkəmizi qürurla təmsil edə biləcəklər. Hərbi qulluqçulara ingilis dilinin öyrədilməsi həmişə Azərbaycan Silahlı Qüvvələrinin Hərbi İnstitutlarının əsas amil olub. Bütün dil bacarıqları, hər şeydən əvvəl, nitq geniş yayılmışdır. Kommunikativ dilin tədrisi yanaşmasının tətbiqi tələbələrimize danışmağı öyrətmə tərzimizi kəskin şəkildə dəyişdi. Xarici Dillər Mərkəzi zabitlərin ehtiyaclarına uyğun olaraq xüsusi ingilis dili kursları təqdim edir. Hazırda Azərbaycan Ordusunun zabitləri dünyanın bir çox ölkələrində həm kullara cəlb olunur eyni zamanda akademik fəaliyyətlərini davam etdirirlər.

Tələffüz: İngilis dilini öyrənənlərin qarşılaşdıqları ən böyük problemlərdən biri tələffüzdür. Bunun səbəbi ingilis dilinin ana dilinizdən fərqli olmasıdır. Siz tələffüzləri düzgün şəkildə necə formalaşdırmağı öyrənməlisiniz. Bunu etmək həmişə asan olmur. Bəzən sözləri düzgün tələffüz etməzdən əvvəl sözləri bir neçə dəfə təkrarlamalısınız. Bu, ingilis dilində tələffüzü yaratmaq üçün ağızınızın içini tənzimləməkdən ibarətdir. İngilis dilini başa düşmək: Qeyri-dogma ingilis dilində danışan ingilis dilini başa düşmək çətin ola bilər. Nüanslı ingilis dili anlayışa mane olur. İngilis dilində danışa bilməyənlər bir-biri ilə söhbət etdikdə, bu, öyrənməni çətinləşdirən vurğu ilə edilir. Bir Peşəkar ESL tələbəsi digəri ilə ağır vurğu ilə danışsın, anlamaq çətin ola bilər. Bu, xüsusilə global bizneslərdə zərərli olur. Beynəlxalq vətəndaş ingilis dilində danışa bilsə də, onların ünsiyyətinin aydın başa düşülməsi demək deyil. **Qrammatika:** Bir çox ingilis dili öyrənənlər qrammatikani mürəkkəb və çətin hesab edirlər. Onlar qrammatik qaydaları və lüğəti öyrənərək, oxuyan sinifdə çoxlu saatları keçirirlər. Hətta amerikalı qrammatikani çətin hesab edirlər, buna görə də ənənəvi Amerika İngilis dilini öyrənmələri təəcübü deyil. İngilis dilində çoxlu fel zamanları var. Bu zamanlar keçmişdə, indiki zamanda və gələcəkdədir: Simple, Continuous, Perfect, and Present Continuous. Xüsusilə öz dilinizdə birbaşa şərhləriniz yoxdursa, onlar çətin ola bilər. Bununla belə, qrammatika ingilis dilini öyrənmək üçün çox vacibdir. Bu, düzgün danışmağımıza kömək edən qaydalar toplusudur. O, həmçinin ingilis dilini düzgün qurmağımıza kömək edir. **Arqon və Danışq dilləri:** Təsadüfi, qeyri-rəsmi dil insanların ingilis dilidir. İngilis dilinə çoxlu sözlər əlavə edilib və hətta rəsmi şəraitdə istifadə olunub. "Yaxşısan?" bir misaldır. Kimsə bu sualı verəndə, o, mütləq bir insanın vəziyyətinə deyil, vəziyyətinin yaxşı olub-olmamasına istinad edir. Ərizəçi onların yaxşı vəziyyətdə olub-olmadığını bilmək istəyir. **İdiomlar:** Deyimlər və fraza fe'llər birləşdikdə normal mənadan kənar bir şey ifadə edən söz və ifadələrdir. Əgər "ayağınızı ağızınıza soxdum" deyərsinizsə, bu, sözün əsl mənasında ayağınızı götürüb ağızınıza itələdiyiniz anlamına gəlir. Ümumi mənə odur ki, siz deməməli olduğunuz bir şeyi dediniz. İngilis dili təcrübəsi: Kiminlə təcrübə keçmək bacarığının olmaması ingilis dilini öyrənməyi çətinləşdirə bilər. Bir çox Peşəkar ESL öyrənənlər deyirlər ki, onların təcrübə üçün heç kimi yoxdur. Bu, xüsusən də onlar on layn öyrənirlərsə və ingiliscə danışan ailə üzvləri və ya dostları yoxdursa doğrudur. **Səs aşkarlanması:** Səsləri aşkar edə bilməmək ingilis dilini öyrənməyi çətinləşdirə bilər. Sözləri düzgün tələffüz etmək bacarığımıza təsir edir. Məsələn, bəzi tələbələr "v" və "w" ilə başlayan sözləri tələffüz etməkdə çətinlik çəkirlər. Onların ana dilində bu səslər yoxdur, ona görə də onlar "baytar" və yaş sözünü eyni şəkildə tələffüz edəcəklər. Onları düzgün tələffüz etməyi öyrənsələr də, bəzən fərqi özləri də eşidə bilmirlər. Fərqi aşkar etmək üçün bu iki hərf arasında fərq qoymaq təcrübə tələb edir. **Nitq tempi:** Amerikalılar çox sürətli danışirlər. Bir çox tələbələr kiminsə dediyi hər şeyi tez danışdığına görə anlaya bilmədiklərindən şikayətlənirlər. Natiqdən yavaşlamağı xahiş etmək həll yolu olardı.

İngilis dilinin xüsusi məqsədlərlə öyrədilməsi kifayət qədər mürəkkəb məsələdir. Son illərdə nəşr edilmiş metodik ədəbiyyatlarda ingilis dilinin xüsusi məqsədlərlə təliminə dair həsr edilmiş tədqiqat işlərinin mövcudluğunu qeyd etmək lazımdır. Alderson J.C., Waters A., Blundell J.A., Middlemiss N.M., Candlin C.N., Bruton C.J, və başqa tədqiqatçı-alimlərin əsərlərində ingilis dilinin xüsusi məqsədlərlə öyrədib-öyrənilməsinin müxtəlif aspektləri tədqiq edilir və problemin mürəkkəb olduğu göstərilir. İngilis dilinin global miqyasda aparıcı dil olduğunu nəzərə alaraq

³³ Heydər Əliyev adına Hərbi İnstitut sonasafarova@mail.ru

ixtisası dil olmayan fakültələrdə təhsil alan tələbələrə ingilis dilinin günün tələbləri səviyyəsində təliminə yönəldilmiş işin xüsusi, məqsədyönlü şəkildə təşkil edilməsi zərurəti meydana çıxır. Hərbi müəssisələrdə təhsil alan tələbələrə ingilis dilinin öyrədilməsi zamanı müəyyən çətinliklərə qarşılaşmalı oluruq. İlk mərhələdə General English bir qədər təkrar olinmalıdır. Tələffüz problemləri əsas çətinlik yradan məsələlərdən biridir. Bu problemi aradan qaldırmaq üçün audio materiallardan istifadə olunması zərurəti meydana gəlir. Mətnlər üzərində işləmək, sözlərin oxunuşunu təmin etmək üçün xüsusi cədvəllər hazırlamaq müsbət nəticə verə bilər. İngilis dilində 26 hərf, 44 səs olduunu nəzərə alsaq ilkin olaraq fonetik çətinliklərlə qarşılaşırıq. Müəllim bu çətinlikləri aradan qaldırmaq üçün tələbələrə fonetik tapşırıqların yerinə yetrilməsini yerinə yetirməklə bu situasiyanı asalaşdırma bilər.

Read correctly. Sound “E”

men	Pet	better	tell
said	Best	bedding	sell
end	Neck	merry	bell
gem	Left	any	well
ebb	Pence	many	text
bread	Met	ready	else
Thames	Ted	question	Helen

Sound [ei]

Jane	main	say
Same	Rain	way
Game	Gain	ray

Exercise- Read the given sentences

1. Well said
2. Get better
3. Ted will get wet
4. The engine went dead
5. . Len said he never slept well
6. Success went to Nell’s head
7. I expect Bell spends a pretty penny on dress.
8. Deb expects to get ready next Wednesday

Read the dialogue

- * Ben?
- ^ Yes, Betty?
- * Did you empty the bin?
- ^ Yes, I did empty the bin.
- * Did you send the letters?
- ^ Umm.
- * And did you finish the fence ?
- ^ I did everything, Betty.... Everything.
- * But did you remember to ..... ?
- ^ Good night, Betty.

Maraqlı faktorlardan biri də ingilisi dilinin tədrisində “ yalançı dostlarla” qarşılaşmaqdır. Burada nə nəzərdə tutulur? Diqqət etsək həm ingilis dilində həm də azərbaycan dilində eyni cür səslənən sözlər mövcuddur. Bu məsələ tələbələrdə çaşqınlıq yaradır. Məsələn,

Azerbaijan-English	English-Azerbaijan
Boy-height	Boy-oğlan
Toy-wedding	Toy-oyuncaq
Top-ball	Top-zirvə
Diş-tooth	Dish-qab
Göl-lake	Girl-qız
Pul-money	Pull-çəkmək(dartmaq)
Rezin-rubber	Resine-qətran

Qarşılaşdığımız daha bir çətinlik “Easily Confused Words”

Everyone knows the problem with spell-check: your word might be spelled right, but it may be the wrong word. English is full of confusing words that sound alike but are spelled differently. It’s also full of words that share similar (but not identical) meanings that are easy to misuse.

Below are some of the most commonly confused and misused words in English.

Words	Meaning
1. Ad 2.add	1. an abbreviation of advertisement-a notice of some type, usually published or broadcast - 2.to increase something in amount number, or

	size;
3.Affect 4.Effect	3.to have an impression, influence or effect on something; 4. a result or consequence;
5.Allowed 6.aloud	5. past tense and past participle of the verb to allow "to permit someone to do something. 6.speaking louder..

Dərs prosesində müəllim və tələbələrin qarşılaşdığı çətinliklərdən biri də canlı danışqda slenq və dialektlərin işlədilməsidir. Audio material dinləyərkən, video filmlərə baxarkən bu faktorlarda rastlaşırıq.

Məsələn, “Blue- mavi ?”

I am blue= I feel blue	I am sad
Out of the blue	immediately
One in a blue moon	rare
True blue	faithful

Hərbiçi kursantlara dərs deyən müəllimlər praktiki məşğələnin planını öncədən hazır etməli və bu plan əsasında dərsin keçilməsini təmin etməlidirlər. Bu, təlim və tərbiyəvi məqsədlərinin əlaqələndirilməsinə, yeni, daha effektiv təlim metodlarının seçilməsinə, tədris materialının şərhli ardıcılığının təyin edilməsinə və ən vacibi, məşğələnin gedişində bu və ya digər texniki tədris vasitələrinin harada işlənəcəyi, eləcə də tədris materialının izahının gedişində harada lazımı sitat və nümunələrin gətiriləcəyinin müəyyən edilməsinə imkan verir. Sxem əyani, rahat olmalı, elə açar sözlər seçilməlidir ki, tez nəzərə çarpsın. Vacib nəzəri müddəalar, məşğələnin mərhələləri və digər elementlər xüsusi rənglərlə və işarələrlə qeyd olunmalıdır. Adətən müəllim özü şərti işarələr sistemini: simvollar, işarələr, siq-nalları işləyib hazırlayır. Bu sxem bir də ona görə rahatdır ki, ona öləri baxış zamanı müəllim nə deməli, nə etməli, nə oxumalı və nümayiş etdirməli olduğunu görür. Sxem, həmçinin fikir yayındıqda, mühakimə pozulduqda müəllimin köməyinə gəlir. Məşğələləri effektiv-maraqlı etmək üçün “Hekayə-söhbət”lərdə kursantlara ədəbiyyatdan istifadə qaydaları izah edilməlidir –söhbətin əsas məsələlərinin açılması üçün bədii obrazlardan istifadə etmək bacarığını aşılamaq vacibdir.; ədəbiyyatdan olan parçalar təkcə əlavə və illüstrasiya kimi çıxış etməməli, həm də söhbətin məzmununa üzvi şəkildə daxil olub məna yükü daşmalıdır; obrazlar, bədii əsərlərdən parçalar müəyyən normada istifadə olunmalıdır. Dərsə ayrılmış vaxt ərzində bədii və memuar ədəbiyyatın 2-3 qısa, lakin ifadəli nümunəsindən istifadə etmək olar; ədəbi əsərlərdən götürülmüş parçaları düzgün izah etmək və onlardan düzgün nəticələr çıxarmaq. Sitatların düzgün seçilməməsi və lazımı izahın olmaması müxtəlif faktların, hadisələrin və s. təhsilalanlar tərəfindən yanlış başa düşülməsinə səbəb ola bilər. Bədii əsərdən götürülmüş parçanı dəqiq və ifadəli şəkildə oxumağı bacarmaq. Dərs planı hazırlanarkən kursantlara Azərbaycanlı hərbiçilərin həyat və fəaliyyətini əks etdirən materiallara üstünlük verilməlidir. Eyni zamanda Qarabağ müharibəsinə dair materiallar üstünlük təşkil etməlidir. Mətnlərin oxunmasında oxu çətinlikləri yarana bilər. Bu çətinliyi aradan qaldırmaq üçün tələbələr çox oxumalıdırlar. Oxu materialı eyni zamanda söz ehtiyatının zənginləşməsinə xidmət edir.

Text Hazi Aslanov

Listed in military records as an Azerbaijani, Hazi Aslanov was born on 22 January 1910, in Lankaran, Russian Empire (now Azerbaijan). Aslanov chose a military career and entered the Transcaucasian Military Preparatory School in Baku as a cadet in October 1924. After graduating from the school, he was transferred to the Borosoglebsk-Leningrad Cavalry School in August 1929 to receive command training. Upon his graduation in June 1931, Aslanov was posted to the Ukrainian Military District, where he began active service as a platoon commander in the 15th Cavalry Regiment of the 3rd Cavalry Division, stationed at Berdichev. Aslanov's cavalry service proved brief, and in August he was transferred to command a platoon of the 2nd Cavalry Corps's 12th Armored Car Battalion, beginning his career in the Red Army's emerging armored forces.

Bu tip mətnlərin oxunması, suallara cavab və hərbi terminlərin seçilib öyrənilməsi kursantların bilik dairəsini genişləndirmiş olur.

Spelling test: army, commander, division, cavalry, military, cadet, gun, weapon, arms-race and so on.

Test 1. Find the correct translation

1.army	A) silah	1-C
2.to fire	B) əmr	2-E
3.cadet	C) ordu	3-F
4.gun	D) təqim	4-A
5.order	E)atəş açmaq	5-B
6.platoon	F) kursant	6-D

References

1.Домченко Е.А. Патриотическое воспитание на уроках английского языка и во внеурочной деятельности // Молодой ученый, 2015. №9. С. 1050-1053.
 2. Никандров Н.Д. Россия: социализация и воспитание на рубеже тысячелетий. М.: Гелиос АРВ, 2000. .
 3.. Поташник М.М., Левит М.В. Освоение ФГОС: методические материалы для учителя. Методическое пособие. М.: Педагогическое общество России, 2016.
 5. Пулчачёва А.А., Ткачева Е.В. Реализация военно-патриотического воспитания кадет, М-2020

Açar sözlər: termin fonetika qraqmatika kursant öyrənmək əmr

Ключевые слова : терминология фонетика грамматика курсант учить приказ

Key words : terminology phonetics grammar cadet learn order

SUMMARY

Development of communication strategies represents the primary aim of foreign language teaching and since English has become the lingua franca of our age, learners strive to acquire the ability to use it as a tool for their various enterprises. English has not only spread worldwide but it has also become the language of various professional categories, significantly diversifying the needs of learners. The development of fields like English for Special Purposes (ESP) and Content and Language Integrated Learning (CLIL) is a sign that teaching English needs to be more varied and learner-oriented. The types of tasks presented here are designed in view of general parameters, yet, also observing practical aspects of language proficiency required by the special professional environment of the military. As the official language of NATO operations, the English spoken within the military – the armies of the multinational NATO forces – is the official professional language of a great number of military personnel that speaks English as a foreign language.

Резюме

Английский язык занимает среди ряда других учебных дисциплин особое место. Его специфика как предмета заключается в том, что через его изучение обучающиеся не только приобретают знания, но и получают умения и навыки его использования в качестве средства общения, средства получения новой информации. С учетом перехода на современные образовательные стандарты и специфики довузовских военно-образовательных учреждений, преподавание английского языка дает педагогам широкие возможности по воспитанию патриотизма и гражданственности. Немало таким возможностям способствует коммуникативная сущность дисциплины, ее нацеленность на изучение быта, традиций и языка другого народа. Цель военной составляющей курса английского языка – развитие иноязычной профессиональной коммуникативной компетенции в области профессионального быта и деятельности военного, расширение и углубление знания английского языка в сфере военной тематики, развитие мотивации обучающихся к дальнейшему изучению английского языка, подготовка их к осознанному выбору профессии, воспитание достойного гражданина России, патриота своей Родины, воспитание таких качеств, как твердость характера и надежность, физическая выносливость, любовь к отечеству, соблюдение конституционных норм российского государства и уважение к культурному наследию и традициям своей и любой другой нации.

Rəyçi f.f.d. Əhmədli M.P